

Michał Biernacki

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

UTRATA WARTOŚCI AKTYWÓW-ZABEZPIECZEŃ W ASPEKCIE TWORZENIA REZERW CELOWYCH W BANKACH KOMERCYJNYCH

1. Wstęp

W każdym systemie bankowym na świecie funkcjonują praktyczne rozwiązania obligujące banki komercyjne do równoważenia ryzyka oraz zagrożenia spłaty przez dłużnika wierzytelności bankowych rezerwami zarówno adekwatnymi, tzw. rezerwami ogólnymi, jak i celowymi.

Rezerwy ogólne są tworzone przeważnie na niezidentyfikowane ryzyko w działalności banku, z założeniem, że ich gromadzenie nie ma charakteru obligatoryjnego. Banki, biorąc pod uwagę zakres i intensywność ryzyka z normalnej działalności, tworzą rezerwy, dzięki czemu skutecznie wpływają na zwiększenie zaufania do wypłacalności banku oraz ochronę interesów deponentów [*Bankowość...* 2002, s. 673-675].

Elementami systemu ograniczającymi ryzyko kredytowe są tworzenie, utrzymywanie i rozwiązywanie rezerw celowych na ekspozycje kredytowe obciążone ryzykiem kredytowym, a szczególnie uwzględnianie, zgodnie z wytycznymi polityki rachunkowości banków, możliwości wystąpienia utraty wartości danego składnika aktywów – zabezpieczenia.

2. Rezerwy celowe

Rezerwy celowe są ważnym elementem systemu ewidencji księgowej. Ich istotą jest, zgodnie z zasadą ostrożnej wyceny, uchwycenie najbardziej zbliżonej do realnej wartości składnika aktywów, którym jest należność kredytowa. Tworzenie rezerw celowych odbywa się zgodnie z ustawą o rachunkowości, a równocześnie

jest regulowane przez Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków. Rezerwy celowe w rachunkowości banków są odpisami aktualizującymi wartość należności, które uwzględniają stopień prawdopodobieństwa ich zapłaty [Rozporządzenie Ministra Finansów ...].

Najważniejszym komponentem tej wyceny jest odpowiednia klasyfikacja należności, stosownie do ich wymiaru nominalnego skorygowanego o ryzyko ich zwrotu bankowi.

W Polsce banki tworzą rezerwy celowe w odniesieniu do ekspozycji kredytowych zaliczonych odpowiednio do kategorii [Magielski, Uryga 2002, s. 50-60]:

- a) normalne (dla pożyczek i kredytów konsumpcyjnych),
- b) pod obserwacją,
- c) zagrożone:
  - poniżej standardu,
  - wątpliwe,
  - stracone.

Kategorie ryzyka nie są stałe, co powoduje, że ekspozycje kredytowe mogą być przenoszone do kolejnej kategorii o niższym stopniu ryzyka, po spełnieniu określonych warunków.

Wysokość tworzonej rezerwy celowej nie jest taka sama dla każdej kategorii ryzyka ekspozycji kredytowej. Rezerwy celowe związane z ekspozycjami kredytowymi przypisanymi do kategorii „normalne” są tworzone w wysokości co najmniej poziomu rezerw, stanowiącego 1,5% podstawy tworzenia rezerw celowych. Wysokość rezerw celowych dotyczących kategorii „pod obserwacją” i grupy „zagrożone” uzależniona jest od zindywidualizowanej oceny ryzyka, obciążającego daną ekspozycję, ale wysokości co najmniej [Bankowość ... 2002, s. 673-675; Magielski, Uryga 2002, s. 50-60; Rozporządzenie Ministra Finansów ...]:

- 1,5% podstawy tworzenia rezerw celowych dla kategorii „pod obserwacją”,
- 20% podstawy tworzenia rezerw celowych dla kategorii „poniżej standardu”,
- 50% podstawy tworzenia rezerw celowych dla kategorii „wątpliwe”,
- 100% podstawy tworzenia rezerw celowych dla kategorii „stracone”.

Tworząc rezerwy celowe na ryzyko związane z ekspozycjami kredytowymi „pod obserwacją” lub „zagrożone”, podstawę tych rezerw w myśl uchwały nr 8/99 KNB można pomniejszyć o wartość zabezpieczenia, która to wartość umożliwi prezentację ekspozycji kredytowej jako ekspozycji z zabezpieczonym lub ograniczonym ryzykiem. W odniesieniu do zabezpieczeń w formie hipoteki, zastawu na statku morskim i statku powietrznym wartość zabezpieczenia jest ustalana na podstawie wyceny rzeczoznawcy lub na podstawie wyceny bankowo-hipotecznej, dokonywanej w momencie ustanowienia zabezpieczenia.

3. Utrata wartości aktywów-zabezpieczeń a tworzenie rezerw celowych

Banki w ramach przeglądów i aktualizacji wartości zabezpieczeń dokonują analizy rynkowej cen zabezpieczeń w związku z możliwościami wystąpienia utraty wartości danych aktywów-zabezpieczeń.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o rachunkowości, trwała utrata wartości zachodzi wtedy, gdy jest duże prawdopodobieństwo, że składnik aktywów kontrolowany przez jednostkę nie przyniesie w przyszłości – w znacznej części lub w całości – przewidywanych korzyści ekonomicznych. Uzasadnia to dokonanie odpisu aktualizującego, doprowadzającego wartość składnika aktywów wynikającą z ksiąg rachunkowych do ceny sprzedaży netto, a w razie jej braku – do ustalonej w inny sposób wartości godziwej (art. 28 ust. 7). MSR 36 szczegółowo określa procedury ustalania wartości aktywów: w sytuacji gdy wartość bilansowa danego składnika aktywów jest wyższa od jego wartości ekonomicznej, mamy doczynienia z utratą wartości tego składnika [Olchowicz 2003, s. 427-431; Ustawa o rachunkowości ...].

W artykule 9 MSR 36 „Utrata wartości aktywów” są określone przesłanki utraty wartości, pochodzące ze źródeł zarówno informacji zewnętrznej, jak i informacji wewnętrznej.

Do przesłanek pochodzących ze źródeł zewnętrznych możemy zaliczyć m.in.:

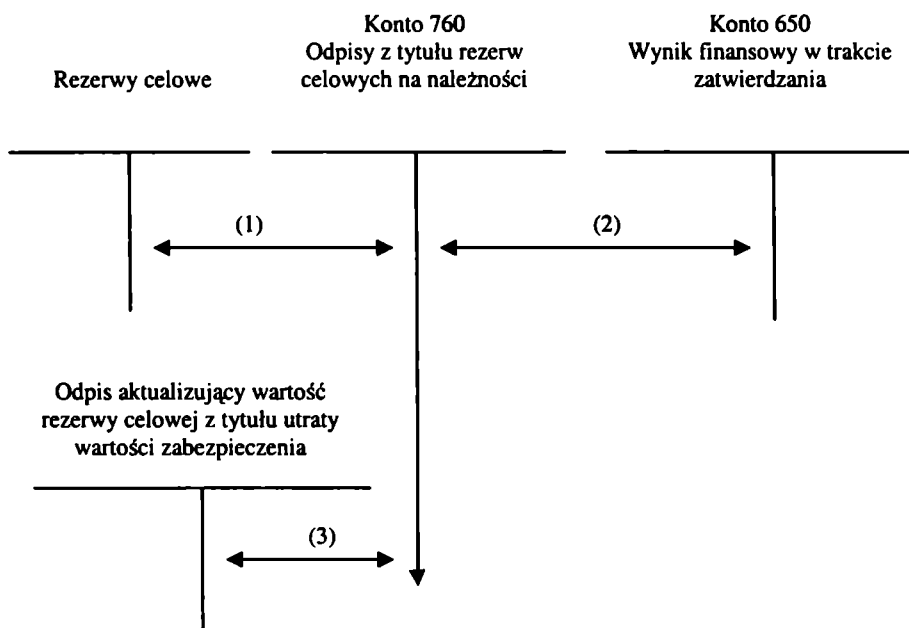
- informacje o takiej utracie wartości rynkowej danego składnika aktywów, która odnotowana w ciągu okresu jest znacznie większa od utraty, której można się było spodziewać w wyniku upływu czasu i zwykłego użytkowania,
- informacje o znaczących i niekorzystnych dla jednostki gospodarczej zmianach (które nastąpiły lub nastąpią w niedalekiej przyszłości) o charakterze technologicznym, rynkowym, gospodarczym lub prawnym w otoczeniu, w którym jednostka gospodarcza prowadzi działalność, lub też na rynkach, na które dany składnik jest przeznaczony,
- informacje o wzroście rynkowych stóp procentowych lub innych rynkowych stóp zwrotu z inwestycji w ciągu okresu, gdy prawdopodobne jest, że wzrost ten wpłynie na stopę dyskontową stosowaną do wyliczenia wartości użytkowej danego składnika aktywów i istotnie obniży wartość ekonomiczną składnika aktywów.

Do przesłanek wewnętrznych możemy zaś zaliczyć m.in. [Olchowicz 2003, s. 427-431; Ustawa o rachunkowości ...]:

- dostępne dowody na to, że nastąpiła utrata przydatności danego składnika aktywów lub jego fizyczne uszkodzenie,
- w ciągu okresu nastąpiły (lub nastąpią w niedalekiej przyszłości) znaczne i niekorzystne dla jednostki gospodarczej zmiany dotyczące zakresu lub sposobu, w jaki dany składnik aktywów jest aktualnie użytkowany lub będzie użytkowany w przyszłości,

- dostępne są dowody pochodzące ze sprawozdawczości wewnętrznej, poświadczające, że ekonomiczne osiągi danego składnika aktywów są (lub w przyszłości będą) gorsze od oczekiwanych.

Jak zasygnalizowano, utrata wartości może być spowodowana wieloma czynnikami, dlatego banki w analizie rynkowych cen zabezpieczeń opierają się na swoich bazach danych, zgodnie z przyjętą pisemną procedurą wewnętrzną. W sytuacji określenia spadku cen rynkowych danego zabezpieczenia ekspozycji kredytowej bank zleca ponowną wycenę albo też pisemnie uzasadnia odstępianie od jej zlecenia [Magielski, Uryga 2002, s. 50-60].

Wykaz operacji:

- 1 – utworzenie rezerwy celowej na należności „normalne”, „pod obserwacją” i „zagrożone”,
- 2 – przeniesienie rocznej sumy kosztów z tytułu utworzonej rezerwy celowej na należności,
- 3 – dokonanie odpisu aktualizującego wartość rezerwy celowej w wyniku utraty wartości aktywów stanowiącego przedmiot zabezpieczenia.

Rys.1. Sposób ujęcia zwiększenia wartości rezerw celowych w wyniku utraty wartości zabezpieczenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Magielski, Uryga 2002, s.50-60].

W Polsce, zgodnie z polityką kredytową banków komercyjnych, obowiązuje 3-letni termin „ważności” wyceny. Oznacza to, że wycena sporządzona na etapie rozpatrywania wniosku nie wymaga aktualizacji przez 3 lata, pod warunkiem że w tym okresie nie wystąpią podejrzenia, co do jej aktualizacji w związku z utratą

wartości. Jeżeli w tym okresie obserwacja cen na rynku wskazuje na ich odchylenia *in minus* w stosunku do ostatniej wyceny, to w razie odchyień większych niż 5%, ale nieprzekraczających 30% przy ustalaniu podstawy naliczania rezerw celowych uwzględnia się kwotę niższą od kwoty wynikającej z wyceny (skorygowaną *in minus*, stosownie do zaobserwowanych zmian rynkowych). W razie odchyień większych niż 30% rzeczoznawca dokonuje ponownej wyceny. Dokonanie takiej wyceny jest warunkiem koniecznym dalszego uwzględniania tego zabezpieczenia przy ustalaniu podstawy naliczenia rezerw celowych.

Rezerwy celowe wlicza się w ciężar kosztów i rozwiązuje się po wygaśnięciu przyczyn ich utworzenia, zaliczając je do przychodów. Rezerwy celowe zmniejsza się odpowiednio do [Magielski, Uryga 2002 s. 50-60]:

- zmniejszenia się kwoty ekspozycji kredytowej,
- zmiany kategorii ekspozycji na kategorię o niższym stopniu ryzyka (w wyniku dokonanej klasyfikacji),
- wzrostu wartości zabezpieczenia pomniejszającego podstawę tworzenia rezerw celowych,
- wzrostu wartości rezerwy na ryzyko ogólne.

Rezerwy zwiększa się w stosunku do zaobserwowanej utraty wartości aktywów stanowiącego zabezpieczenie, np. w sposób zaprezentowany na rys. 1.

Banki komercyjne w Polsce dopiero w ostatnim czasie zwróciły uwagę na problem utraty wartości aktywów, w związku z czym obserwuje się obecnie aktualizację zarówno wewnętrznych baz danych o zabezpieczeniach ekspozycji kredytowych, jak i wycen dokonywanych przez rzeczoznawców.

4. Podsumowanie

W niniejszym artykule przedstawiono podstawowe problemy dotyczące utraty wartości aktywów, stanowiących zabezpieczenia w bankach komercyjnych, w zakresie tworzenia rezerw celowych w odniesieniu do ekspozycji kredytowych, zaprezentowano także ewidencyjne ujęcie takiej utraty wartości.

Należy zwrócić uwagę na to, że tworzenie rezerw celowych jest obligatoryjne dla każdego banku komercyjnego i nie powinna wystąpić sytuacja, w której nie dojdzie do aktualizacji wartości rezerwy w celu wykazania wysokiego wyniku finansowego.

Literatura

- Bankowość. Podręcznik akademicki*, red. W.L. Jaworski, Z. Zawadzka, Poltext, Warszawa 2002.
 Magielski W., Uryga J., *Rachunkowość banków komercyjnych*, Interfon, Kraków 2002.
 Olchowicz I., *Rachunkowość podatkowa*, Difin, Warszawa 2003.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków (DzU 2001 nr 149, poz. 1674).

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 1994 r. nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

SECURE-ASSETS VALUE LOSS IN THE ASPECT OF CREATION THE APPROPRIATED RESERVES IN COMMERCIAL BANKS

Summary

In the following article there were described basic area of assets value loss determining secure in the commercial banks, in the aspect of creating the appropriated reserves of credit exposition, and also their exposition in financial statements. The attention should be paid to the fact that creating the appropriated reserves is mandatory for each commercial bank and there should not appear situation, in which the activation of reserve value in purpose of indicating high financial result will take place.